

Franska revolutionen och kvinnorna

Kvinnan – revolutionären. Tåget mot Versailles 1789.

Upplysningsfilosofernas läror om mänskliga fri- och rättigheter och om alla människors "sjäsliga likhet" fick stor spridning och kom hos några få att tillämpas också på kvinnorna. Vid revolutionsutbrottet kom dessa nya tankar att manifesteras i handling. Kvinnorna spelade under revolutionens tidigare skeden en viktig roll, både som kollektiv – som medlemmar i "gatans parlament" och i politiska klubbar – och genom individuella politiska insatser. Över huvud taget är det slående hur ofta revolutioner utlöser en mycket stark aktivitet bland många kvinnor.

Kvinnotåget till Versailles på hösten 1789 är ett märkligt exempel på en organiserad massaktion, som fick viktiga politiska följder. När kvinnohopar från Faubourg Saint-Antoine och från Hallarna samlades vid Hôtel de Ville den 5 oktober var det för att klaga sin nöd och be om bröd. Men man plundrade vapenförråd i Hôtel de Ville, och i hållande regn begav sig en väldig kvinnoskara på marsch mot Versailles. Det rörde sig om cirka 6 000 kvinnor: arbeterskor, månglerskor, husmödrar, tjänsteflickor, prostituerade – välklädda eller i trasor, beväpnade med käppar, högafflar eller gevär. Alla tågade ut för att få

komma till tals med sin kung direkt. Resultatet blev att de återvände i triumf nästa dag, medförande kungafamiljen till Paris.

Under revolutionens fortsatta gång spelade de politiska kvinnoklubbarna en viss roll i Paris och flera andra städer, och där förekom också diskussioner om kvinnans medborgarrättigheter. Även i kravallerna tog många kvinnor del; de s. k. "tricoteuses" är välkända, och där fanns andra militanta grupper som man ser avbildade på samtida bilder.

Några kvinnoöden och individuella insatser från franska revolutionen kan nämnas:

Där är *Manon Roland*, idealist och patriot – charmfull och ärelysten – som höll salong för girondisterna och var en av de ledande genom sin man som var medlem av girondistregeringen. Det var hon som skrev makens tal och dikterade hans politik. När jakobinerna segrat i maktkampen och gjorde upp räkningen med girondisterna blev Mme Roland ett av giljotinens offer. Hon skötte själv sitt försvar inför revolutionstribunalen. I fängelset skrev hon "Mémoires pour ma fille". Hennes sista ord på schavotten har gått till historien: "O, frihet, vilka brott begås ej i ditt namn!"

Där är den unga *Charlotte Corday d'Armont* (barnbarns barn till tragediförfattaren Corneille), som offrade sitt liv för idéer och människor hon trodde på (dvs. girondistpartiet) genom att mörda "tyrannen" Marat, en gärning som hade något av den klassiska tragediens enkla storhet.

Ur kvinnosakens synpunkt intressant är *Marie Gouze* (Olympe de Gouges) som var dotter till en slaktare. Som relativt välsituerad änka i Paris etablerade hon sig som författare och grundade en politisk klubb. Hösten 1791, just då Frankrike fått sin författning med dess förklaring om de mänskliga rättigheterna, utgav hon sin "Declaration des droits de la femme et de la citoyenne".

"Kvinnan föds och förblir jämlik med mannen i fråga om rättigheter. De sociala olikheterna kan ej grunda sig på annat än allmän-

tricoteuse (stickerska), beteckning för fanatiska kvinnor som deltog i revolutionen och beväpnade konventets sammanträden liksom avrättningar, ivrigt stickande.

nyttan" heter det i dess artikel 1. Och vidare: "Om kvinnan har rätt att bestiga schavotten bör hon också kunna bestiga talarstolen, förutsatt att meningsyttringarna ej stör den allmänna ordningen." – "Vakna kvinnor! – Förnuftets stormklocka ljuder över hela världen, ta vara på era rättigheter."

Marie Gouze stod till höger i den revolutionära partigrupperingen och var emot våld. I striden om kungens öde och behandling skrev hon inlägg till hans försvar. Som så många andra fick hon bestiga schavotten som motståndare till den jakobinska regimen.

Längre till vänster stod den f. d. skådespelerskan *Claire Lacombe* som var en av grundarna av kvinnoklubben "Republikansk-revolutionära sällskapet", som en tid stödde Robespierre. En kort tid spelade hon en roll som ledare och talesman för sansculottekvinnorna. Hon propagerade för kvinnans rätt att verka utanför hemmets trånga värld och ledde aktioner och deputationer i konventet med krav på radikala åtgärder mot "revolutionens fiender".

Snart irriterades Robespierre av klubbens aktioner, och konventet beslöt att den skulle upplösas. En talare utropade: "När har kvinnorna fått tillåtelse att avsvärja sitt kön . . . och lämna hem och barn för att uppträda på offentliga platser och hålla tal?" "Naturen har sagt till kvinnan: Var kvinna! . . . I gengäld skall du vara gudinna i hemmets tempel." (Här går Rousseau igen.) Nationalkonventet beslöt i oktober 1793 att upplösa den obekväma kvinnoklubben.

Samtidigt förbjöds alla politiska kvinnorganisationer och flera politiskt aktiva kvinnor avrättades. Kvinnorna hade blivit en maktfaktor som det gällde att krossa i tid. *Claire Lacombe* slapp undan giljotinen men försvann spårlöst ur historien.

Revolutionens resultat blev alltså för kvinnornas del klen och deras situation förbättrades inte under Napoleontiden – tvärtom. En kvinna som hyllade jämlikhetskravet och kvinnans rätt till intellektuell utveckling, *Mme de Staël*, tvingades i landsflykt av Napoleon som hjärtligt avskydde henne. Napoleons Code Civil (1804) innebar att det patriarkaliska samhällssystemet stadfästes.

Charlotte Cordays mord på jakobinen Marat i juli 1793 och hennes avrättning inföll i början av det skede som har kallats "skräcken", då tiotusentals av "revolutionens fiender" halshöggs av giljotinen, bland dem många kvinnor.

Germaine de Staël von Holstein, målad av en samtida konstnärinna, Elisabeth Vigée-Lebrun. Mme de Staël är porträtterad som en av sina romanfigurer, Corinne, efter romanen med samma namn. Corinne har drag av författarinnan själv. Corinnes älskade finner henne andligt alltför överlägsen och gifter sig med en mera vanlig kvinna, varpå Corinne dör av olycklig kärlek. Corinnes öde speglar den begynnande romantiken med dess individualism och känslökult.

Olympe de Gouges

Olympe de Gouges

Avrättningen av Olympe de Gouges

Olympe de Gouges, född **Marie Gouze** 7 maj 1748 i Montauban, död genom avrättning 3 november 1793, var en **fransk författare, dramatiker, feminist** och **politisk aktivist**. Hon är författaren till *Deklarationen om kvinnans och medborgarinnans rättigheter* (1791). Hon var en företrädare för kvinnors, slavars och utomäktenskapliga barns rättigheter.

- ”En kvinna har rätt att bestiga schavotten. Hon måste få samma rätt att bestiga talarstolen!”
- *Zamore et Mirza, ou l'heureux naufrage* (1788) – en pjäs mot slaveriet. Förbjöds efter 3 föreställningar.
- Som en protest mot att kvinnorna inte inkluderades i de mänskliga rättigheterna författade hon *Deklarationen om kvinnans och medborgarinnans rättigheter* (1791), följt av *Contrat Social*, där hon propagerade för jämställdhet inom äktenskapet.
- Skrev artiklar om att propagerade för skilsmässa och för sex utanför äktenskapet.

Olympe stödde Franska revolutionen, men blev besviken på de mänskliga rättigheterna, som bara gällde män! Skrev om och ersatte alla man/medborgare till kvinna och medborgarinna.

Mödrar, döttrar, systrar, Nationens representanter, fordrar att bli företrädare i nationalförsamlingen. I klar insikt om att okunnighet, glömska och förakt i fråga om kvinnans rättigheter är de enda orsakerna till de allmänna missförhållandena och styrelsens förfall, har vi beslutat att i en högtidlig förklaring utveckla kvinnans naturliga, oförytterliga och heliga rättigheter, på det att denna förklaring, ständigt aktuell för alla medlemmar av samhället, må oupphörligt erinra dem om deras rättigheter och plikter, genom att de ständigt på detta sätt kan jämföras med vad som är all styrelses mål, sålunda må vinna i anseende, och på det att de besvär, som framförts av medborgarinnorna och hädanefter grundas på enkla och oomtvistliga grundsatser, ständigt må tjäna till grundlagens och de goda sedernas vidmakthållande och allas lycka.

— Den inledande proklamationen

Kritiserade avrättningen av kungen. Arresterades 2 nov 1793 och avrättades 3 nov 1793. Domen löd: landsförrädare.

PROKLAMATION OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

Deklarationen om människans och medborgarens rättigheter 27/8 1789

"Det franska folkets till en Nationalförsamling förenade ombud anser att okunnigheten om, glömskan av eller föraktet för människans rättigheter är de enda orsakerna såväl till alla allmänna olyckor som till regeringens korrruption. De har därför beslutat att genom en högtidlig proklamation fastställa människans naturliga, oförytterliga och heliga rättigheter och skyldigheter, så att varje samhällsmedlem i varje ögonblick skall kunna påminna sig sina rättigheter och den lagstiftande och utövande maktens åtgärder. Till följd härav erkänner och förklarar Nationalförsamlingen i det Högsta väsendets namn följande rättigheter vara de som tillkommer varje människa och medborgare."

Artikel 1

Alla människor är födda och förblir fria och lika i rättigheter. Sociala skillnader må endast grundas på det allmänna bästa.

Deklarationen om kvinnans och medborgarinnans rättigheter 1791

"Mödrar, döttrar, systrar, Nationens representanter, fordrar att bli företrädare i nationalförsamlingen. I klar insikt om att okunnighet, glömska och förakt i fråga om kvinnans rättigheter är de enda orsakerna till de allmänna missförhållandena och styrelsens förfall, har vi beslutat att i en högtidlig förklaring utveckla kvinnans naturliga, oförytterliga och heliga rättigheter, på det att denna förklaring, ständigt aktuell för alla medlemmar av samhället, må oupphörligt erinra dem om deras rättigheter och plikter, genom att de ständigt på detta sätt kan jämföras med vad som är all styrelses mål, sålunda må vinna i anseende, och på det att de besvär, som framförts av medborgarinnorna och hädanefter grundas på enkla och oomtvistliga grundsatser, ständigt må tjäna till grundlagens och de goda sedernas vidmakthållande och allas lycka."

Artikel 1

Kvinnor föds fria och förblir mannen lika i rättigheter. Sociala skillnader må endast grundas på det allmänna bästa.